

Egyházi mozgalmak.

Ebben az évben nyolczszáz éve ama hatalmas pápa-király sirba szálltának, a ki teljes öntudattal s világos számítással első alapítá meg a római hierarchia még mindig fennálló rendszerét szemben a világ hatalmaival. VII. Gergely bámulatos alkotása e nagy idő alatt nagyszerű szerepet játszott, — sok édes, de annál több keserű gyümölcsöt hozott: mert milliók vére és könnyhullása tapad e végzetteljes élőfához s a belső rongáltság, a katolikus egyházban, a szakadás a 16. században, — a katolikus hitben tisztán megmaradt nemzeteknek értelmi és anyagi hanyatlása, mind hangos bizonyosságot tesznek egy oly rendszer ellen, mely az 1870. július 18-án hozott vatikáni végzésekben érte el tetőpontját. Ettől fogva indult is meg annak igazán semmi erő által fel nem tartóztatható sülyedése. A mai világ éppen nem a régi többé, míg a pápaság mind a réginek akar maradni, s olyanná kívánná tenni a világot is, mely ellen aztán szórja untalan az ő száraz menyköveit a szinfalak mögé bepillantott világ nagy multságára.

A világi hatalom elvesztése, mely nyomban követé a „csalhatatlanná” lett pápaságot, első kiáltó jeléül szolgálhatott a világ megváltoztának; majd még keményebb csapások következének. A katholicismus ölében létező értelmiség fellázadott a vatikán merényletei ellen s oly mozgalom támadt, mely tovább meg tovább haladva, a római egyházat egy második nagy reformatio rendítő hatásával fenyegeté. És ez egyházi mozgalom a német császárság ujra feltámadt hatalmában találá fel erőteljes támaszát. Csaknem egy évezredig mérköztek és viaskodtak egymással császár és pápa a legelzántabb harcokban s tudjuk, mint tiporták porba a pápák örökös elleneiket, a Hohenstaufeneket s ejtettek ezáltal mély sebeket a német birodalmon is, a melynek századokig tartott megaláztatása, szakadozottsága s tehetetlensége legnagyobb részint a római törekvések gyümölcse.

A német császárság tehát újra feltámadván, mindenekelőtt a Rómával szemben követendő politika iránt kellett tisztába jöni. A pápa nagyon természetesen mindjárt az új császárság megalkotása után sietett félre nem érhető módon példálózni, mily dicső felséges dolog lenne az új császárnak követni ama frank király Pipin eljárásmódját az olaszoknak a vatikán elleni támadása irányában. Az egyházi állam helyreállítása díjául a pápa kész lett volna az „eretnek“ Vilmos császárt is megáldani, s kész lett volna tán még arra is, hogy hasonlóan ama nagy Károly császárhoz, Rómában ő maga sajátkezüleg tegye fel fejére a császár-koronát.

Ámde ez új német császárság korántsem volt folytatása az egykori német nemzetű római császárságnak. Ezt csakhamar tapasztalnia kelle IX. Piusnak, midőn a tőle megbízott püspököknek, a kik a porosz-francia háború véres árnyában a római udvar érdekében akartak működni, a porosz kormány hirtelen s határozottan bevágta megkezdett utjokat. E pillanat óta viseltetik oly különös ellenszenvvel a pápa az új német birodalom iránt, mely ellen minden alkalmas és alkalmatlan időben hangoztatja az egész világ előtt atyai szive bús panaszát, sőt nyilvános ellenségként szóval s írással vádolja, kárhoztatja Németországot, császáriját és ennek legtöbb tanácsadóit; a pápai szolgálatban álló lapok csak gyűlölettől s hoszutól tájékozának a német birodalom ellen, s a törvények s hatóságok ellen szegülő német püspökök a pápától elismerő s üdvöző iratokat kapnak, sőt egyszer olyananyira elveszté eszét a római püspök, hogy reményét fejezé ki, miszerint „a Nabukadonozor álomban látott köve majd össze fogná törni az oszlopot“ (a német birodalmat), a miben egyenes felhívás van kimondva a német katolikusokhoz a nyílt fellázadásra.

A római egyház legfőbb püspökének ily magatartásával szemben erélyes föllépésre volt szükség. Itt az államok függetlensége, sőt létezése forgott kérdésben. A német birodalom vezetői csak a szükségtől kényszerítve mentek belé a küzdelembe, a mit örömet kikerültek volna, midőn a francziák elleni harcz s e mellett a németországi zilált viszonyok minden erőt igénybe vettek. Azonban a római udvar és pártthivei minden békés kiegyezést visszautasítottak, csak a harcz kellett nekik s ezt a német államférfiak igen okosan azonnal is átlátták. A német birodalom küzdelme ekként védelmi harczczá lön, mely által a jelenkori mívelt s jogállam óltalmat találja a római zsarnok-uralom

merényletei ellen, a szellem szabadulást nyerne a hierarchia nyomása alól, a mely Krisztus vallása palástját öltötte fel képmutatásból, de a melylyel önhaszonleső céljait csak igen nyomoru módon fedhette bé. Ily indokból keletkeztek aztán ama törvényes védfegyverek a római követelések és bujtogatások ellen. Az új szószéki és iskolai felügyetőtörvény, a jezsuiták és velök rokon rendek kiutasítása és végül az új erélyes egyházi törvények a lelkészek oktatását s hivatalba tételét s esküjüket stb. illetőleg — megannyi többé-kevésbbé érzékenyen ható fegyverei az államnak, miket ez következetesen s erélyesen is kezel. —

Egyszerre ismét tollat vesz kezébe a szent atya s levelet intéz a német császárhoz, újra ismételvén állítását, hogy a német kormány rendszabályai „mind inkább-inkább a kathol. vallás megsemmítését vették célba,“ hogy azok „Krisztus Jézus vallása ellen“ irányozvák, s „nem lesz más hatásuk, mint hogy magát a császár trónját ássák alá“; másfelől a pápai levélíró nem átálja azt a valóban mélyen sértő feltevést mondani ki a német császárról, hogy „saját kormánya eljárását nem helyesli és nem hagyja jóvá a katolikus vallás ellen foganatosított rendszabályok szigorát“ — és végül ily sértő nyilatkozatát azzal indokolja, hogy „egyik kötelessége az igazságot mindenkinek megmondani, azoknak is, a kik nem katolikusok: mert mindenki, a ki kereszttségben részesült, egy vagy más módon a pápa alá tartozik.“

Alig lesz diplomatiái okmány, a melyben oly sok valótlan s fennhéjázó dolog annyira durvasággal volna elmondva, A pápa itt ismét úgy lép fel, mint királyoknak királya, mint császárok és királyok felett uralkodó és biráskodó ur, a kik nyilván mind ő alája tartoznak. Ez a „Civiltà Cattolica“ s a „Genfer Korr.“ jezsuitáinak római elmélete, mint ez csak nemrégiben a Liberatore jezsuita atya könyvében rendszerbe van véve, s e rendszert, e mindenhatósági elméletet most Pio Nono ünnepélyesen szentesíti s ezzel úgy véli, csak „egyik kötelességét teljesíti.“

Immár e merész kihívásokra derekasan megfelel Vilmos császár. A pápa „igazságait“ himezés nélkül „tévelygéseknek“ nevezi, a miket levelében „helyre akar igazítani,“ s határozottan visszautasítván ama föltevést, mintha a német kormány oly utakra tért volna, miket császárja nem helyesel, mivel „Poroszországban a törvények és kormányrendszabályok fejedelmi jóváhagyására szo-

rultak,“ rámutat „ama katolikus-politikai pártra, mely a századok óta uralgó felekezeti békét állam-ellenes üzelmei által megzavarni igyekezik; és e mozgalmat felsőbb rendű kath. papok nemcsak helyeselték, hanem a fennálló országos törvények ellen fellázadva ahoz csatlakoztak.“ A ki szemmel tartotta a porosz püspökök izgatásait, nyakas ellenszegüléseket, s a porosz és német középtöredékkel való összeköttetéseiket s a belga, francia, svájci és osztrák ultramontánokkal szőtt viszonyaikat, az tökéletesen egyetért a német császárral, midőn „egy ker. felekezet papjai és hivei“-nek „a minden állami rend ellenségeivel“ való eme kézfogását megbélyegzi, de egyszersmind nyíltan kimondja, hogy az uralkodó kötelezve van az Isten (tehát nem „a római szék kegyelme“) által kormányzatára bízott államokban a belbékét megvédeni s a törvények tekintélyét megóvni! Ezáltal a pápának a német birodalom kormányzási és törvényhozási ügyeibe való minden beavatkozását elutasítja a császár, kijelentvén, hogy „eme királyi kötelessége betöltéséért Istennek (s nem a pápának) tartozik számadással“. Sajnálja, hogy a törvény szigorát egy oiy ker. egyház papjai ellen kell gyakorolnia, melyről felteszi, hogy a világi felsőbbség iránti engedelmisséget szintén az isteni akarat kifolyásának ismeri el, s elvárja a dolgok valódi állásáról jobban értesülendő pápától, miszerint hajlandó lesz a maga tekintélyét felhasználni arra, „hogy az igazság sajnos elferdítése és a papi tekintéllyel való visszaélés mellett üzött izgatásnak véget vessen.“ És most ez ünnepélyes emelkedésű szavakkal folytatja: „Krisztus Jézus vallásának, mint szentségedet erről Isten előtt biztosítom, ez üzelmekhez semmi közec, az igazságnak szintoly kevés-sé, a melynek szentséged által felhívott zászlaját én fenntartás nélkül elismerem.“

Ez világos beszéd; szintoly érthetően és erélyesen hangzik a felelet a pápa azon fennhéjázó állítására is: hogy minden ember, ki a keresztséget felvette, a pápának van alávetve. Az evangélikus vallású Hohenzollern büszkesége az ellen ime szavakban nyilatkozik. „Az evangélikus hit, melyet, mint szentségednek tudnia kell, én elődeim példájára alattvalóim többségével együtt vallok, nem engedi meg nekünk, hogy az Istenhez való viszonyban más közbenjárót ismerjünk el, Urunk Jézus Krisztuson kívül.“

Igy lőnek a pápa állításai és igényei minden pontokra nézve

mint „helytelenek“ és „el nem fogadhatók“ visszautasítva, azon egyenes felhívás mellett, hogy kegyeskedjék ő szentsége jobban értesülni s aztán a maga papságára nyugtató hatást gyakorolni. Eltökéli-e magát egyikre mint másokra IX. Pius? A német császár válasza óta már havak teltek el; azonban az állam és hierarchia közti küzdelem mind foly ernyedetlenül; sőt mintha még fokozódott volna Rómának a német birodalom elleni makacs eltökélése. Mert csak így lehet megmagyarázni a porosz kormánynak az ellenszegülő püspökök ellen irányzott nagyobb erélyességét. Ekkor az ó-katholikus püspök hivatalos ünnepélyességgel véghezment elismerése is kellő megfejtést talál s a császár és pápa közti levelezés is magyarázatául szolgálhat ezen legújabb rendszabályoknak, valamint a polgári házasságról szóló törvényjavaslat, a melynek életbe-léptetését a porosz kormány elhatározta.

Németország ma oly harcztot viv, a mely iránt minden államnak a legfőbb érdeklődést kell éreznie. E harcztban a hatalmas Angliának is teljes rokonszenvét az állami viador bírja, mint erről az épp e napokban ottan nagyszerűen tüntető népes meetingek tanuskodnak, melyekben a népnek felsőbb mint alsóbb osztályai résztvesznek, bátor kitartásra buzdítván a német kormányokat. A kisded Svájcz is erőteljesen és szívós kitartással s merész előhaladással folytatja az ultramontán törekvések elleni küzdelmét, s e harcztba a magyarnak is minden órán készen kell állania, mint minden szabadságára s függetlenségére büszke nemzetnek, a német birodalmi korlátnoknak ama jelszavát tévén sajátjává: „Canossába nem megyünk — sem egyházi, sem állami tekintetben!“

— Az ó-katholicismus újabb stadiumba lépett közelebről az által, hogy a f. é. jun. 4-én Kölnben tartott nagy gyűlésen megválasztott ó-katholikus püspököt, Dr. Reinkens J. Hubertet a porosz kormány hivatalosan elismerte s esküjét bevette. E Róma-ellenes mozgalmat mindeddig az államok csak türték, itt-ott elméletileg jogosultnak is elismerték; a porosz kormány ünnepélyes ténye már egy államilag elismert és védett egyház teljes jogával ruházza fel az ó-katholicismust s egyházi viszonyokra vonatkozó minden cselekvényeit mint egészen törvényeseket szentesíti. Ezen állami elismerés tagadhatlanul új erősséget nyújtott az ó-katholikus iránynak s meszsze kiható következményü leend annak további terjedésére. Az állam minden bizonynyal politikai okokból sietett ezzel az elismeréssel, bizton remélvén, hogy az ó-katholikusokban hú szö-

vetségeseket nyerend a római hierarchia ellen megindult küzdelemben. S e reményében az állam nem is fog csatlakozni.

Az ó-katholicismus létrejövésére ugyan legkivált a római tanok és igények elleni felháborodás adott okot és jogosultságot. Azonban tévesen fogják fel az ó-katholikus vallás irányát, a kik azt hinnék, hogy az ó-katholikusok csupán a vatikán legujabb végzéseit s legfeljebb még a syllabust és a széplőtlen fogantatás hitágazatát utasítják el magoktól, egyébre nézt pedig mozdulatlanul megmaradnak a római egyház rendszere mellett annak minden kinövésével és visszaéléseivel együtt. Az ó-katholikus mozgalom egész terjedelmének gondosabb szemlélője e tévedését el kell hogy ismerje. Az ó-katholikusok törekvési célja az ó-keresztény egyházi életnek teljes megújítása, újra felelevenítése. És ez a mozgalomnak szélesebb körü, végtelenül magasb létezési jogosultsága. S éppen mert ilyen magasztos célzt tűttek ki az ó-katholikusok törekvésök tárgyául, nem nevezhetni az ő egyházukat a római egyház „secta“-jának, vagy szakadéknak. E vallásos mozgalom felett nem a római pártszempontból, hanem az ó-katholikus egyház egyedül érvényes alapjáról kell ítéletet mondani. Az 1871 évi müncheni programban az ó-katholikusok nyomatékosan kijelentik hogy a régi osztatlan keresztény egyház hitéhez ragaszkodnak. Mindenesetre okosan tették az ó-katholikusok, hogy a lehető legrégibb ker. századokra vitték vissza vallásuk alapját, midőn az egyház egysége nem volt még az a rideg egység, mely minden különféleséget kizár kebeléből. S az egyházi atyák korából aztán mintegy kívánczik a létek még tovább vissza az apostolok és Jézus korába, hol az evangeliumok tisztább hitforrása buzog „az elfáradtak és megterheltek“ enyhületére.

De térjünk vissza az ó-kath. mozgalom legujabb stadiumának további szemléletére. Az állami elismerésnek legközelebbi következménye lesz az ó-katholikus községi és zsinati szerkezetnek tetteles behozatala. Ez által fel lesz oldva az egyház minden hierarchiai bilincsek alól s visszaadva ismét a hívők gondozásának, a kik nem lesznek többé kizárva az egyház igazgatásában való részvételből. Ezen ó-keresztény egyházi szerkezet pedig lehetetlen, hogy vonzólag ne hasson a még késlekedő és kételkedő lelkekre, s az ó-katholicismus nyílt vallóinak és híveinek szerepe a bizonyoságot teend emez egyházi re-

formoknak jogszerűsége, sürgőssége és szükségessége felől. Az ó-katholikusok számát Németországon mostanig 50,000 lélekre tették; ezentúl gyorsabb és nagyobb lesz a szaporodásuk. Csak a közelebbi napok alatt több helyen tartott ó-katholikus gyűlések örvendetes kilátásokat nyújtanak e tekintetben, midőn a főbb nemes körökben is mind inkább-inkább terjed a mozgalom, s az ó-katholikus lelkészek vallásos előadásain grófok, hercegek is megjelennek, természetesen a televér római kath. egyház tagjai közül. Az állam és császár által elismert vallás tisztességes szint kezd öltetni a tisztesebbek szeméi előtt. Regis ad exemplum totus componitur orbis.

A katolikus egyház ölében nevededő mozgalom folytán pedig a római hierarchia hatalma s befolyása is rövidséget, korlátozást fog szenvedni, és ez eredmény az államnak a hierarchiával tartó harczában az előbbinek előnyéül fog szolgálni; „Az államhatalomnak a pap-uralmi túlkapasok ellen megindult harczában“, így szól a német ó-katholikusok főközlönye, a „Deutsche Merkur“, „ó-kath püspök Reinkens a legjobb szövetséges társ lesz mert ő a bensőleg szabadabbá lett kath. egyháznak az állammal való békéjét képviseli s apostoli működésével mind inkább-inkább megerősíti azt a meggyőződést a papi izgatások által felzavart kedélyekben, hogy az evangéliumot még ma is és jövőben is szabadon, akadálytalanul prédikálhatni az emberiségnek üdvösségére. A vallásos lelkiismeretnek csak ezen folyvásti felvilágosítása által lehet elvégre az ultramontanizmust is az állam javára véglegesen legyőzni“. Ily értelemben tevé le Reinkens püspök az ünnepélyes esküt is: arra fogja törekedni főképpen, hogy „a püspöki vezetésére bizott lelkészek és községek szívében a király iránti tisztelet és hűség, a törvények iránti engedelmesség s mindazon erények, melyek a keresztényben a jó alattvalót jellemzik, gondosan ápoltnak, s ő nem fogja tűrni, hogy az alatta levő lelkiesség ellenkező szellemben tanítson és működjék“. Ő ez esküjét, ugymond, annál inkább letehető, mert bizonyos abban, hogy őtet püspöki hivatala semmire sem kötelezi, a mi a király iránti hűség és alattvalóság esküjével s az egyházi törvények iránti engedelmisséggel ellenkezhetnék:

S az állam és egyház közötti viszonynak eme felfogása nemcsak a jelen idő szerinti ó-kath. püspök és több elvtársa meggyőződésével egyezik, ez nemcsak muló alkalmazkodás, hanem „igazi

vallásos kötelelem teljesítése. Az ó-kath. püspök a régi ker. tanokkal összhangzólag vallomást is tett arról, hogy „a jelen porosz államkormányzat a törvényhozás, az igazgatás terén oly elveknek hódol, a melyek nemcsak az észszerűen, gondolkozó szellemhez illőknek látszanak, hanem úgyis mint a ker. vallás lelkéből származók, lényegileg keresztényiek. Ez homlokegyenest ellenkezik mind azon bujtogató tanokkal, beszédekkel, pásztori levelekkel és iratokkal, a melyek ultramontan részről azt akarják elhíttetni a néppel, hogy a jelenkori állam még Diocletiannál és hitehagyott Juliannál is dühösebben üldözi az egyházat.

Az egyházi kérdések maholnap nálunk is napirendre kerülnek. A haza megvárja a magyar episcopatustól, hogy eme kérdésekkel szemben nem Róma, vagy Isten dicsősége színe alatt az egyház érdekeit, hanem a régi keresztény tanokat a közházat fogja szembe előtt tartani s védelmezni. A mai jogállam se nem vallástalan, se nem egyház ellenes; de féltékeny őre a maga teljes önállóságának és szabadságának, s a hol ez megtámadtatik, semmi tekintet s kiméletet nem ismer. Ezt érzi és tapasztalja a vatican foglya, a szolgák szolgája, a legtöbb országban az állam törvényei előtt akarva nem akarva meghajlani kényszerülő egyházi szolga. Az ó-katholicismus mutatja, hogy lehet az ember jó katolikus, s a mellett hű, szabadelvű polgára a mai jogállamnak.

— Annál már szebben, illőbben nem lehetett volna Róma felszabadulása harmadik évfordulóját megünnepelni, mint ezt az olasz kormány tevé az idén sept 20-án. E napon vonultak volt be az olasz sergek Rómába, üzték el a pápai zuávokat, vetettek véget a pápa világi hatalmának s koronázták meg voltaképpen az olasz egységet, Rómának a nemzet székvárosává emelése által. Gyásznapi a világ valamenynyi klérikusára — „örömmünnep a megszabadult rómaiakra, a fővárosnak birtokába jutott olaszokra, egész világon az igazság és szabadság minden barátaira nézve. Egy római hirlap e napot az egyetemes szabadság ünnepnapjának nevezte, s igaza is van, mivel a pápa világi hatalmának megbukta nem helyszerű, de általános jótétemény. Az ünnepély leszebb, legjelentősebb része az volt, hogy ösztöndíjakat osztottak ki a római község mindkét nemű tanuló gyermekei között, a Capitolium piacsterén, a Márk-Aurél szobra lábánál, a római polgármester elnöklete alatt, jelenlétén a közoktatási, a belügyi és kereskedelmi miniszterek s a községi tanács főtagjai. A polgármester hangsúlyozta beszédében a

babonának és tudatlanságnak a klerikális nevelést a humanus, szabadelvű oktatás váltotta fel, s a papok Rómája helyet adott a szabad polgárok Rómájának. Ez alkalommal egyhangu felkiáltások között távirat lön határozva az akkor Bécsben mulató Viktor Manó királyhoz a Capitoliumban öszszegyült római nép hálás érzelmének kifejezését közlendő azért, hogy három éve a porta pia résén bevezette volt Rómába az oktatást és a haladást. — Nemde az idők legjobb, legkitünőbb jelei közé tartozik, hogy Róma, a papi mal governo alól felszabadulva, jólléte évfordulóját ily nemes módon, iskolai ünnepélylyé alakítja át! A türelmetlenség, babona és zsarnokság e sok százados sötét lakhelyére, a papok Rómájába elvégre behatolt a szabadság magasztos fénye! Észszerűbb eljárás nem lehet ennél, mert egy felvilágosodott néphez nem illik többé a klerikális jáрма, a mi örökös cselszövőség jelvénye; felserdültek már csak kinnal hordhatják, meglett emberekre nézve pedig felettébb szorító, szorongató.

S mit jelent az egy és szabad Italia királyának e diadalmi utja, s szívélyes fogadtatása Németországon és Ausztriában? Intésül szolgálhat talán a francziáknak is, ha tán az olasz királyságot ismét meghódítani vágyakodnának; azonban egy francia lap szerint e tények inkább az öszszes klerikális párthoz látszanak szólni Olasz- és Németországban szintugy mint Francziországban. Azok a szívből, lélekből fakadt örömyilatkozatok, a melyekkel Viktor Manót a bécsiek és berliniek fogadták, bús énekhangok a pápa-király füleinek, mert tisztán kiveheti azokból a tanuságot, hogy világi hatalmáról már hegedültek, s akárki próbálná meg annak visszaállítását, hiu és kába dolgot követne el.

A jobb érzésű francziákat nyomasztja igazán annak látása, hogy legmélyebb gyűlöletük tárgya, a porosz viseli jelenleg képét a népek jogának! Keserű szégyenérzet látniok, miként álnok cselszövők a nép bűtítésát hatalmuk és jól élhetésök eszközeül használó bigottakkal kezét fogva, akarnak egy jezsuita királyt vinni be Párisba, hogy aztán ez egy jezsuita papkirályt állítson vissza Rómában! A francia protestánsok is boszszankodnak, hogy hitfeleik között, a kik csaknem mindnyájan — orthodoxok, szintugy mint liberalisok, — a köztársaság öszzinte párthivei, egynéhányan résztvesznek ama restauratiói bűnös merényletekben, s a cselszövők élén van főleg a híres Guizot, a ki protestáns létére megbélyegezte magát a pápa világi hatalmának nyilvános védelmezése által, s ki a protestáns

orthodoxokkal kezét fogva jelenleg egy más gonosz terven is dolgozik, melynélfogva a francia reformált egyház kebelében ne szenvednének meg többé egy szabadelvű lelkészt s tanárt is, a ki a mult évi zsinaton szótöbbséggel hozott hirtormát — protestáns pápai-féle hivatalos syllabust — alá nem írja. —

A francia reform. egyház orthodox vezérei, számos szabadelvű hitközség tiltakozása daczára, kieszközölték a jelen ultramontan szinezetű katona-kormányánál a mult évben elnapolt zsinat összehívását, a melyen 108 képviselő helyett csak 61 jelent meg. A zsinat szabadelvű tagjai ünnepélyes nyilatkozatot adtak be, mely szerint „ők nem vehetnek részt a zsinati tanácskozásokban, valámig formasierüen nem lesznek biztosítva aziránt, hogy a többségtől elfogadott hitforma nem egyéb mint vallási elvek kimondása, a melyek csak azok szerzőit s elfogadóit kötelezik s a jelen gyűlés sem fogja azokat semmiképpen ráerőszakolni a ref. egyház mostani vagy ezutáni tagjaira; kinyilatkoztatják, hogy ők nem adhatják fel a szabadság elveit, a melyek a protestantismus lét-alapját képezik.“ A liberalis rész valóban nem vehetett részt egy oly gyűlésben, mely minden jogosság nélkül jogosultnak hiszi magát egy, habár fél-orthodox symbolummal terhelni a protestáns ker. ember lelkiismeretét, azzal a „hitnek minimumával,“ mint az erőszak sépítői azt jellemezni okos dolognak tartják.

A „Renaissance“ szerint a szabadelvű részt azzal vádolhatják tán, hogy szakadásra adnak okot az egyházban. Azonban ez a sophisma nem állja ki a bírálatot, s ha ketté szakadna az egyház, kit nyomna azért a felelősség terhe? Azokat-e, kik egyedül azt kívánják, hogy az egyház maradjon meg azon hitbeli szabadság birtokában, a melyet az 1802. év óta élvez, vagy azokat, a kik a legforradalmibb reactiót kísértvén meg, az egyházat újra belé akarják vinni azon békókba, melyeket apáik széttörtek? E hitforma ugyan nem jutott még törvény erőre. Az államtanács hosszas tanácskozás után nem adott törvényes megerősítést az orthodox párt követelésének, s e pillanatban legalább nem félhetni a rettegett decretumtól. E fontos tény csak megerősíthető a zsinat szabadelvű tagjait azon szándékukban, hogy távol tartsák magukat a zsinattól mindaddig, míg ez megalkotott hitformáját kötelezővé akarja tenni. A szabadelvű párt másként cselekedve elfogadni látszott volna a hitformát épp abban a perczen, midőn az államtanács, felfogva a helyzet rendkívül súlyos voltát, vonakodik azt megerősíteni.

A zsinat mindemellett is kijelentette, „hogy nem távozik el kimondott elvétől, s nem fogad el semmi oly határozatot, a mely ellenkezne az egyház szabadságával s megsértené a lelkiismeret függetlenségét.“ E szerint rákényszeríteni egy credót (és minőt!) minden jövőbeli lelkészre, azaz megtiltani az ürességbe jövődő liberalis egyházközségeknek, hogy saját választásu papjok lehessen; nem lenne ezen „egyházközségeknek szabadsága ellen“ s „semiben sem sértené meg a lelkiismeret függetlenségét.“ A zsinat határozata folytán megtörtént a végzetszerű szakadás azsinat kebelében, s e szakadás miatt a felelősség terhe Isten és emberek előtt azokra nehezedik, a kik kereszténytársaikat arra akarják kényszeríteni, hogy velök egyformán gondolkozzanak. Kérhoztatásukat régen kimondotta az apostol e nagy és mély szavakban: A hol az Urnak lelke, ott a szabadság. — A credo-kényszernek csupán a javaslata már is több lelkészjelöltet, s éppen a jelesbek közül, arra indított, hogy mondjanak le a papi pályáról. Nem voltak képesek megígérni azt, hogy négy évi theologia után, egész életökön át, a Guizot-tól inspirált s Bois tanártól szerkesztett hitformához szabják meggyőződésüket. Figyelemre méltó, hogy több orthodox párti lelkész is nyilván tiltakozik a szabadelvűeket fenyegető üldözés és a templomoknak az orthodox párt részére szándékba vett elsajátítása ellen.

— Franciaországban a búcsujárók, a csudatevők buzája az idén hallatlan virágzásban volt; a jezsuiták keze korlátlanul irtogatja a liberalismus veszélyes növényét a hét évre biztosított „dicső legyőzött“ mindenható dictaturája alatt. Ha valaha, most bezzeg nagy kelendőségnek örvend a materialismus, mert mi volna egyéb mint bálványozása az anyagnak, a legsoványabb materiának, azon áhitatos látogatása a szentek ereklyéinek, melyek ezernyi ezer vakbuzgót vonzanak a legmeszszibb búcsu helyekre is. S az ereklyékben rendesen megvan ma is az a csodás erő, mely szerint azon egy szentet több példányban is mutogathatják a nagyhitű népnek. A párisi érsek pedig az ő meghitt baráti, a jezsuiták sugallatára egy szép napon arra a gondolatra jött, hogy körlevél által felhívja papjait, imádság utján, az előirt czeremoniák megtartása mellett értesítsék a mindenség Urát arról, hogy Franciaországot ünnepélyesen felajánlják Jézus szent szívének. Természetesen Franciaország eddigelé nem tartozott azon mindenséghez, mely felett a jó Isten, a vallás szavai szerint,

korlátlanul rendelkezik, s az Ur rá volt szorulva, hogy a francia episcopatus e rendelkezésre felhatalmazza. Mily istenes eljárás a jó ultramontanok részéről. A felajánlás dolga hát rendén volna. Azonban a szent sziv tiszteletére a nemzeti akarat által a mont-martre-i halmon építendő templom ügye nem látszik hasonló szerencsének örvendeni. Nagy bökkenő, hogy kevés van abból a három dologból, mi a hadviselés mellett nevezetesen még építéseknel is első rendü szükségül ismeretes. Megtörténhetik tehát, hogy az offertorium csak úgy templom nélkül esik meg, mert a klérikális bohózat rendezői és színjászói szeretik ugyan a nép vallásos érzelmeit a nép elméjének elbutítására kizsákmányolni, de amolyan középkori költséges dómok építésére nincs elég mély és áldozatrakész hitők.

— Svájczban is az ad legtöbb dolgot, a mit még mindenütt feltaláltunk, hogy lábatlankodik. — Csak hogy itt ur az állam, s alattvaló az egyház vagy papság, ha a herkópáter volna is. Mint nov. 28-ról írják Bernből: „A nemzeti tanács három napi vitatkozás után jóváhagyta a 48. cikket a vallás- és lelkiismeret-szabadság sérthetlensége iránt, valamint a 49. cikket is az istentisztelet szabad gyakorolhatóságát, az egyházi törvénykezés megszüntetését, a jezsuiták kitiltását és zárda-alapítás és visszaállítás tilalmát illetőleg.“ E szerint meg volna adva a halálos csapás az ultramontanismusknak, mely Svájcz szabad levegőjét nem rég megfertőztetéssel fenyegette s a polgárságot két nagy pártra szakasztotta. S az eredmény annál dicsőbb, mert itt az ultramontanismust nem egy protestáns államférfi győzte le mint Németországban, hanem magok a polgárok, legnagyobb számban katolikusok. — Hyacinthe atya, — ki most igazi apa, mert fia születése azzá szülte vagy tette — Genfben ó-katholikus lelkészszé választatván, nagy hatással működik. E korszerű szellem-áramlat nagy haladást teszen az egész Svájczban, a protestáns hitközségekben már évek óta erősülő liberalis vallás-iránynyal együtt.

Chr.